

Список використаної літератури

1. Бабенко Л. Л. Блискучий талант: Щепотьєв Володимир Олександрович / Л. Бабенко // Реабілітовані історією. – К.; Полтава, 1992. – С. 64–69.
2. Бондарчук П. М. Дальтон-план / П. М. Бондарчук // Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2004. – Т. 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://history.org.ua/?termin=Dalton_plan (дата звернення: 26.10.2016). – Назва з екрана.
3. Булава Л. М. Географічна освіта в контексті історії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (1914–2014 роки) : монографія / Л. М. Булава, С. М. Шевчук, О. М. Машенко. – Полтава : ПНПУ, 2014. – 144 с.
4. Год Б., Єрмак О. Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: Історія і сучасність / Б. Год, О. Єрмак, П. Киридон та ін. – Полтава : ПДПУ, 2009. – С. 11–12.
5. Майборода В. Особливості розвитку вищої педагогічної освіти в 1917–1941 рр. / В. Майборода // Український історичний журнал. – 1990. – №11. – С. 58–64.
6. Матеріали до українського біографічного словника. Літературна Полтавщина: Уклад П. Ротач // Архіви України. – 1966. – № 6. – С. 98.
7. Ротач П. Затоптане вогнище: Володимир Щепотьєв як творча особистість і жетртва сталінщини / П. Ротач // Архівний збірник. – Полтава, 1993. – С. 56–65.
8. Список керівників навчального закладу [Електронний ресурс] / – Режим доступу : [http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3662/1/Keryvnyky%20PNPU%20\(PDPI,%20PDPDPU\).PDF](http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3662/1/Keryvnyky%20PNPU%20(PDPI,%20PDPDPU).PDF) (дата звернення: 26.10.2016). – Назва з екрана.
9. Шевчук В. В. Шевчук С. М. Ректори Полтавського інституту народної освіти (1921-1930) та директори Полтавського інституту соціального виховання (1930-1933) / В. В. Шевчук, С. М. Шевчук // Історична пам'ять. – Полтава, 2014. – № 30–31. – С. 170–176.

Лілія Московець

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Розвиток системи вищої освіти в сучасній Україні та інтегрування освіти до європейського освітнього простору вимагає ґрунтовного аналізу історичних реалій, в яких складалась система освіти періоду кінця ХІХ — початку ХХ століття. Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю аналізу напрямів розвитку вищої жіночої освіти минулих століть та попереднього досвіду реформування системи освіти, завдяки чому можна полегшити включення української вищої освіти до світової освітньої системи. Мета статті полягає у вивченні інноваційних тенденцій розвитку вищої жіночої освіти у другій половині ХІХ – початку ХХ століття на території України.

Дослідженням процесу розвитку жіночої освіти займалися Н. Дем'яненко [1], О. Драч [2], К. А. Кобченко [3,4], Л. Лаврик-Слісенко [5] та інші.

Основною передумовою створення системи жіночих навчальних закладів на території України став недостатній рівень освіти більшості населення, що, у свою чергу, відбивалося на потенційних можливостях інтелектуального розвитку всього суспільства в період капіталістичного реформування економіки. Усунення недоліків у системі початкової освіти в Російській імперії вимагало збільшення кількості фахівців-педагогів для початкової і середньої школи, однак існуюча система освіти (чоловічої) із цією задачею фактично не справлялася [1].

Освітня модель Російської імперії ґрунтувалась на західноєвропейських традиціях, але після реформ середини XIX століття змінювалась хоча й швидко, але поетапно, під впливом таких факторів, як низький рівень початкової освіти населення, швидка модернізація суспільства. Зразком для дослідження змін у вищій освіті на території України може бути саме вища жіноча освіта, що фактично утворилась без тривалого початкового етапу і відображала процес взаємовпливу західних та слов'янофільських тенденцій та поглядів як на освіту, так і на місце жінки в суспільстві [5].

Значний вплив на процес становлення жіночої освіти справив жіночий феміністський рух, що охопив майже всі країни Європи та Сполучених Штатів. Саме право на освіту для жінок вважається гарантом їх власної незалежності.

Тож основними передумовами створення системи вищої жіночої освіти були: недолік викладацьких кадрів для подолання безграмотності серед населення; потреба в збільшенні кількості грамотного населення для економічного розвитку країн; вирішення проблеми жіночої рівноправності (освічена жінка - незалежна жінка).

Проблему становлення і розвитку вищої жіночої освіти необхідно розглядати в історичному взаємозв'язку з проблемами жіночої рівноправності і соціальних змін, викликаних економічною перебудовою суспільства, починаючи з 60-х років XIX ст., коли однією з найважливіших проблем внутрішньої політики в країнах Європи стає вища жіноча освіта.

Жіноча освіта в Києві одразу почалася з інституту шляхетних дівчат. Цікаво, що один з активних учасників створення цього навчального закладу, генерал губернатор граф Василь Левашев, керувався політичними міркуваннями. Він дбав про викорінення повстанських ідей в довіреному йому краї й вирішив, що виховувати у вірнопідданому дусі потрібно насамперед жінок. У 1838 році було відкрито київський інститут шляхетних дівчат. Всупереч нинішнім поняттям про інститути, він обмежувався тільки середньою освітою. Втім, ті, хто був багатшим і знатнішим, здобували тут достатню підготовку, щоб не применшувати вартість у привілейованому суспільстві й навіть при государевому дворі. А незаможні дворянки, закінчивши інститут, могли отримати свідоцтво «домашньої наставниці». Це було для них найкращою рекомендацією, щоб вступити на педагогічну службу до хороших домів або до початкових навчальних закладів [5].

Вперше жінки отримали доступ до вищої освіти в межах Російської імперії, як і в цілому в світі, в середині XIX ст., і були досить успішними. А вже в кінці 1850 - на початку 1860-х років жінки на короткий час отримали змогу відвідувати лекції в університетах, і, зокрема, в університеті св. Володимира в Києві ві-

льнослухачками. Та незабаром, з введенням нового Університетського статуту 1863 р., доступ до університетів було закрито для жінок. Тим часом період 60—70 років XIX ст. позначився від'їздом багатьох дівчат для навчання у вищих школах Європи, передовсім Швейцарії, яка першою надала жінкам можливість безперешкодно навчатися та здобувати вчені ступені [3].

Міністерство народної освіти неодноразово санкціонувало створення комісій для вироблення форм вищої освіти жінок [2], проте остаточних висновків в цьому питанні протягом тривалого часу так і не було сформульовано. Однак певні принципи вищої освіти жінок все ж було вироблено. Заклади, що мали надавати жінкам вищу освіту, і які отримували назву Вищих жіночих курсів, створювались окремо від чоловічої вищої школи — університетів, і, на відміну від останніх, засновувались не державою, а були приватними. Протягом 1872—1878 років в Російській імперії було створено чотири такі заклади; з них Київські ВЖК залишилися єдиними в Україні: відкрити курси в Харкові та Одесі не було дозволено, попри зусилля як жіноцтва, так і університетських професорів. Таким чином, питання отримання жінками наукових знань було вирішене шляхом створення в університетських містах окремих приватних Вищих жіночих курсів - закладів, які б надавали жінкам можливість пройти вищий курс наук, але не гарантували після їх закінчення прав, пов'язаних з вищою освітою. В результаті, згідно з “Положением о Высших женских курсах в Кіеве”, затвердженим перед їх відкриттям у вересні 1878 р., слухачки вступали до платного закладу, проходження дворічного курсу навчання в якому не передбачало жодних професійних прав чи переваг перед особами з середньої освітою [4]. Єдиним правом курсисток була можливість розширити знання, слухаючи лекції університетських викладачів. Не змінило статусу курсів та прав випускниць і нове “Положение о высших женских курсах, учрежденных в Кіеве” 1881 р. , попри те що на той час навчальний процес на курсах було вдосконалено. Так, термін навчання склав 4 роки, було введено перехідні іспити, практичні заняття та практику написання курсових робіт. Таким чином, викладання на Київських Вищих жіночих курсах було наближене до університетського. Та, не зважаючи на це, право викладання у старших класах жіночих середніх навчальних закладів, якого довго і безуспішно домагалось керівництво курсів, так і не було надане випускницям цього закладу. Вищі жіночі курси в Києві потрапили під пильний нагляд з боку влади усіх рівнів — не лише учбового відомства, але й керівництва краю. Крім того, вони діяли в умовах поляризації громадської думки у ставленні до вищої жіночої освіти: поряд із прикладами підтримки, в тому числі матеріальної, потужною була також загальна настороженість та неприйняття курсів, що виливалося в поширення чуток, зокрема в пресі, у поданні анонімних доносів до учбового керівництва, включаючи Міністерство народної освіти. Зрозуміло, що за таких умов нормальна діяльність курсів була можливою завдяки як сумлінній праці самих курсисток, так і значним зусиллям керівництва курсів з організації на них навчального процесу [4].

Отже, у системі вищої освіти для жінок можемо виокремити дві інноваційні тенденції розвитку: допуск жінок в університети після підготовчих курсів, що ліквідують недоліки існуючої системи середньої освіти, та поступове реформування цієї системи за допомогою випускниць університетів і зміни навчальних

програм у середніх навчальних закладах; створення паралельної системи вищої жіночої освіти, що ґрунтується на принципі роздільності навчання. Цей процес також дозволяє ліквідувати вади існуючої системи середньої жіночої освіти поступово.

Обидві системи дозволяли громадськості реалізувати ініціативи щодо створення системи жіночої освіти. Але перший напрям сприяв формуванню вищої жіночої освіти в існуючій структурі вищої школи на демократичних правових засадах, тому її розвиток значно швидший. А другий підхід значно обмежував ініціативу громадськості урядовими постановами та втручанням держави в цей процес.

У Російській імперії розвиток вищої жіночої освіти пішов своєрідним шляхом, що обумовлено ідеологічними, етнічними, соціально-політичними, географічними та іншими особливостями.

Створення вищих навчальних закладів в умовах відсутності доступу жінок до університетської освіти стало початком прогресивного жіночого руху в розширенні проблеми реалізації права жінки на вищу освіту.

Список використаної літератури

1. Дем'яненко Н. Київські вищі жіночі курси (1878-1920) / Н. Дем'яненко // Початкова школа. - 1998. - № 2. - С. 44-46.
2. Драч О. О. Робота комісії з питань жіночої освіти в Російській імперії в 1880-х рр. як визначення шляху розвитку вищої школи / О. О. Драч // Інтелігенція і Влада. - 2012. - № 24. - С. 33-43.
3. Кобченко К. А. Жінки в університеті Святого Володимира / К. А. Кобченко // Університет: історико-філософський журнал. – 2005. - № 2(4). - С. 23-24.
4. Кобченко К. А. Слухачки Київських вищих жіночих курсів: груповий портрет / К. А. Кобченко // Етнічна історія народів Європи. - 2001. - Вип. 12. - С. 50. (13)
5. Лаврик-Слісенко Л.П. Освіта жінок в Україні в другій половині XIX століття [Електронний ресурс] / Л. Лаврик-Слісенко // Режим доступу: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-6-1/133.pdf>

Вікторія Нікітченко

РОЛЬ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ, ЯК ОСНОВНОЇ ІДЕЇ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В умовах потужних глобалізаційних процесів, інтеграції України в європейський і світовий освітній простір, нової соціально-економічної та культурної ситуації в українському суспільстві існує нагальна потреба модернізації національної освітньої системи, як провідного чинника соціально-культурного відтворення, універсального способу історичної трансляції культурних цінностей, забезпечення успішності життєдіяльності людини.